

Lessen voor de volgende pandemie

PETER VAN BERGEIJK
Hoogleraar aan de
Erasmus Universiteit
Rotterdam

In een post-pandemisch, uitgestorven landschap staat het vertrouwde prijs-hoeveelheid diagram op het schoolbord. De wet van vraag en aanbod zal de pandemie overleven. Er is geen nieuwe theorievorming nodig om de economische gevolgen van een lockdown te begrijpen. Voor economen is het overduidelijk – *deze* reactie kunnen we ons niet nogmaals veroorloven.

Het beleid was de schok, niet de uitbraak

De uitbraak van het coronavirus had niemand mogen verrassen. Wetenschappers en beleidsmakers waren ervan overtuigd dat er een pandemie zou uitbreken, slechts het moment waarop was nog de vraag. COVID-19 was daarom echt geen *black swan*.

De beleidsmatige ‘pandemonie’ die uitbrak nadat het virus Europa en de Verenigde Staten bereikte, was dat wel degelijk. In geen enkel protocol was voorzien dat een relatief lichte pandemie als COVID-19 tot een lockdown zou kunnen leiden. Bedrijfssluitingen werden bijvoorbeeld alleen verwacht bij een pandemie die de vijfprocentmortaliteit overtrof van de Spaanse Griep uit het begin van de vorige eeuw.

Maatregelen werkten goed

De maatregelen werkten overigens goed, het COVID-19-reproductiegetal van 3,4 werd in Nederland grotendeels teruggedrongen tot een niveau rond de 1. Een prestatie van formaat die men uit het oog heeft verloren. De kosten van COVID-19 zijn wel hoger dan werd verwacht in de vele economische onderzoeken die hun beleidsvrije scenario’s bouwden rond een zware recessie.

Gelukkig is er veel fout gegaan – waardoor iedereen veel heeft geleerd. De voorbereiding was onder de maat; want dat de IC-capaciteit te kort zou schieten en dat er onvoldoende voorraden waren, was wel van tevoren al bekend. De uitvoering was traag en nationaal – terwijl een pandemie toch evident een mondiaal probleem is. Puur gericht op COVID-19, waardoor er onacceptabel gezondheidsverlies was wat andere aandoeningen betrof. En ook slechts ‘beperkt houdbaar’. De discipline van de bevolking bleek immers moeilijk vol te houden – waardoor we de langere termijn uit het oog verloren, en een nieuwe lockdown onvermijdelijk werd.

Padafhankelijkheid en Lucas-kritiek

Maar de belangrijkste lessen hebben te maken met padafhankelijkheid. Hoe moeilijk het is om tijdens een pandemie te leren en om onder extreme onzekerheid beleid te voeren. De

wetenschap en opinieleiders zijn op het moment dat de beleidsinterventies aan de orde zijn bijzonder uitgesproken. Sterke meningen die dan worden geventileerd, creëren padafhankelijkheid in het beleid en wetenschappelijke paradigma’s die moeilijk onderuit te halen zijn – het beste voorbeeld daarvan is de ontkenning van de mogelijkheid dat het virus via de lucht werd overgedragen.

Een ander soort padafhankelijkheid ontstaat omdat de coronacrisis op de Grote recessie volgt. Landen volgden het recept dat bij de Grote Recessie had gewerkt. Maar dat medicijn, grote budgettaire steun, werkt niet in een economie waarin het aanbod beperkt wordt – en heeft dan vele ongewenste bijwerkingen. Net als epidemiologen zijn economen generaal die de vorige oorlog proberen te winnen.

Het belangrijkste leerstuk dat economen de pandemiebestrijding te bieden hebben, is het inzicht dat mensen zich razendsnel aanpassen – en dat beleid daarom niet zomaar in een model kan worden doorgerekend. De *Lucas-kritiek* dat beleidsinterventies de coëfficiënten van een model beïnvloeden, geldt ook in de pandemiebestrijding. Een *Outbreak Management Team* (OMT) zou er dus, bij de volgende pandemie, goed aan doen om economen en andere gedragswetenschappers een stoel aan tafel te gunnen.

Westerse markteconomie kwetsbaar

Deze pandemie gedijt goed in de westerse markteconomie – zeker onder populistisch leiderschap. Daarin herkennen we helder het door Sandra Phlippen in *ESB* geïntroduceerde pandemie-trilemma – te weten: een afruil tussen economie, gezondheid en vrijheid (Phlippen, 2020). In het economendebat blijft de keuze tussen economische stelsels buiten beeld, maar de afruil zie je terug in vier extreme stelsels:

1. een Darwin-maatschappij gebouwd op vrijheid, en de acceptatie van pandemieën als een natuurverschijnsel;
2. een deglobaliserende maatschappij, waarin de verspreiding van een virus wordt vertraagd en internationale coördinatie ontbreekt;
3. een Big Brother-maatschappij die persoonlijke vrijheid beperkt voor de collectieve gezondheid;
4. een autarkische autocratie.

Bij nader onderzoek blijkt echter geen van deze stelsels een pandemie of de economische consequenties te kunnen stoppen. Alleen een betere voorbereiding op de volgende pandemie helpt echt. Gelukkig hebben we dat zelf in de hand.

Literatuur

Bergeijk, P.A.G. van (2021) *Pandemic Economics*. Cheltenham: Edward Elgar.
Phlippen, S. (2020) Trilemma van afruilen kenmerkt afbouw coronamaatregelen. *ESB*, 105(4785), 220–221.

Deze tekst is een voorpublicatie uit *Pandemic Economics* dat in maart verschijnt

